

Arkeologen Edvard J. Havnø (1869 - 1940)

Om man i arkeologiske og lokalhistoriske kretser snakker om Rødøy, går tankene straks til Edvard Jensen Havnø. Men også på så mange andre områder gjorde han en banebrytende innsats, at det er fullt forsvarlig å si: Forskningen på tallrike felter i Rødøy og ellers på Helgeland var i mange år dominert av hans skikkelse, ja den var Edvard J. Havnø. Han var ikke stor av skikkelse, men han ruvet sterkt både for samtid og ettertid. Dette til tross for at han var helt selvlært og heller ikke i slekta hadde noen forutsetninger for den innsats han gjorde. En slik mann vil alltid vekke oppmerksomhet, og tallrike er de historier som fortelles om ham og de minner folk har om ham. Den som går dem etter nøyere, vil nok ofte finne at det slett ikke var slik som folk forteller det, men bare det at så meget fortelles om ham viser jo, at han var en skikkelse man la merke til. Derfor fortjener han en langt større og utførligere levnedsskildring enn det her kan bli plass til, og den kommer vel en dag. Her skal bare opprisses litt av hans livsbane og noe om hans arbeid for Helgelands arkeologi og historie.

Edvard Jensen - som han opprinnelig het - var født den 23. april 1869 på husmannsplassen Havnøya i Rødøy, som sønn av dampskipsekspeditor Johan Jakob Jensen og Kristine, født Arntsen. Han deltok tidlig i arbeidet hjemme, og ble fisker av yrke. I 2 år, 1906-1908, var han i Amerika og var vel blitt der om han ikke hadde trengtes heime.

Han overtok Havnøya og bodde der resten av sitt liv. I 1914 giftet han seg i en alder av 45 med den 26 år yngre Klara Sofie Monsen, som da også kom til å overleve ham i mange år. Han fikk senere tilknytning til den kjente fiskerikonsulent Sund og ble tilsatt i vintersesongene som fiskemåler i Lofoten, og han passet i mange år fyrlyampen på Havnøya.

Edvard Jensen Havnø med St. Olavsordenen som han fikk tildelt i 1938 for sitt lange og omfattende arbeid med arkeologi og lokalhistorie

Etter flere års sykdom døde han den 8. mars 1940, knapt 71 år gammel.

Dette skulle synes å være en vanlig livsskildring til en mann som satt i små kår og beveget seg i en liten sirkel, geografisk og sosialt. Men Havnø ville ikke innordne seg under de kår som skjebnen hadde anvist ham. Han hadde et mylder av interesser og et stort samfunnsmessig engasjement.

Her skal bare nevnes: Hans store herbarium gikk til Vitenskapsselskabets Museum i Trondheim og har helt til det siste vært hovedstammen i vår viten om Nord-Helgelands vegetasjon. Hans omfattende notater om fuglelivet gjenfinnes på de fleste sider i Collett's "Norges Fugler". Hans innsamlede materiale om stedsnavn og "ordtøkke" i Rødøy er viktige kilder til viten om dialekten i området. "Håløygminne" og flere dagsaviser i 1920- og 1930-årene hadde ham som flittig bidragsyter med stykker av lokalhistorisk innhold, og ofte av nesten litterær form. Hans arkeologiske innsats var allerede i 1925 så stor at han ble betalt for å reise for Tromsø Museum, da arkeologstillingen der falt vekk under "kulturpavsen". Eller for å dvele ved hans samfunnsengasjement: Medstifter av Rødøy Sparebank, senere dens direktør i mange år; bestyrer av Rødøy Folkeboksamling; ivrig deltaker i skogplantingsbevegelsen; herredsstyremedlem i en årrekke; o.s.v.

Han mottok allerede mens han levde adskillig anerkjennelse for sin mangeartede innsats, med slike høydepunkter som 3. februar 1934, da han ble tildelt St. Olavsordenen, eller 16. oktober 1938, da han offisielt ble mottatt på Tromsø Museums årsmøte og takket for sin innsats. De senere år av sitt liv oppebar han også en statspensjon. Hans heim på Havnøya ble et sted, hvor forskningens berømteter og kommunenes interesserte kom og gikk. Det er derfor med full rett, når man i disse år forsøker å restaurere og bevare dette sted som et monument over Helgelands forskningshistorie og dennes sentrale skikkelse.

Arkeologien var neppe fra ungdommen en av hans sentrale interesser. Men fra 30 årsalderen sendte han regelmessige meldinger til museene i Tromsø og Trondheim og skrev i året 1900 sin første faglige artikkel. Det var registreringen av fortidsminner som da hadde opptatt ham, og den fortsatte han med hele sitt liv, og etterhånden i hele Nordland fylke, ja langt opp i Troms og Vest-Finnmark. Blant hans mange grunnleggende oppdagelser skal bare nevnes de ringformede tunanlegg fra jernalderens høvdingegårder, hulene fra Helgelands yngre steinalder og ikke minst de hundrevis av fine fortidsminner på Vestvågøy i Lofoten, Engeløya i Steigen med 2 tunanlegg, nausttufter, gravplassen, landsdelens største gravhaug og landsdelens høyeste bautastein vitner om hans innsats.

Da han i 1908 kom heim fra Amerika hadde Anders Nummedal oppdaget boplassene fra den eldste steinalder på Mørkekysten. Havnø studerte funnene i museet i Trondheim, og det slo ham at geografisk og ressursmessig var det stor likhet mellom øygardene på Møre og Helgeland. Etter å ha satt seg inn i, hvor i landskapet en kunne vente å finne noe, begynte han derfor å lete, og snart var Nord-Norges eldre steinalder for første gang funnet - i Rødøy !

Gjennom mange år fortsatte han sine innsamlinger og kartleggingen, etterhvert også av yngre steinalders funn og boplasser, i hele Nord-Norge, men naturligvis mest i sin egen heimkommune. Han fylte arkivene i Trondheim og Tromsø med sine rapporter, han skrev artikler i dagsaviser såvel som i vitenskapelige tidsskrifter om dette, og enn i dag er Rødøy kommune det område i hele landsdelen, hvor steinalderen er best undersøkt.

Under dette arbeid kom han naturligvis i korrespondanse med, eller personlig kjennskap med

mange kjente personer i inn- og utland, f.eks. Anders Nummedal, Gutorm Gjessing og Theodor Petersen. I 1925-1931 var han som nevnt lønnet medarbeider ved Tromsø Museums arkeologiske avdeling. Til bredden av hans lesning og kontaktkrets bidro også at han gjennom selvstudium og praktisk erfaring hadde lært seg engelsk og hadde vandret i engelske og amerikanske museer.

Det lyder så fattigslig når noen omtaler Havnø som amatørarkeolog. I virkeligheten var han en pionér og vitenskapsmann av et utrolig vingspenn: Fra Rødøy til Seattle, fra botanikk til stedsnavn, fra eldre steinalder til vår tid. Slike fødes det vel ikke så mange av mer. I dag ville en gutt med hans begavelse være kommet til studier i ung alder, og være endt i en snever fagbås. Omenn vi må tenke på familien Havnøs små kår, rent økonomisk, så er det for oss en lykke at han fikk nettopp den skjebne han fikk. Måtte han bli en inspirasjon for vår tids lokalhistorikere, såvel som for fagarkeologene.

Havnø ligger bare et smalt sund fra hovedøya Rødøy og bebyggelsen ser ennå ut slik den var i Edvard Havnøs dager.

I bakgrunnen troner Telnestinden.

(Artikkelen skrevet av *Povl Simonsen*, *Tromsø Museum* og tidligere publisert i *Årbok for Rødøy* nr. 1 - 1982)